

УДК 811.161.2'282.2

**БОЙКІВСЬКО-НАДДНІСТРЯНСЬКЕ ДІАЛЕКТНЕ СУМІЖЖЯ
(ФОНЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ)**

Оксана Костів

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української мови імені професора Івана Ковалика,
вул. Університетська 1/343, 79602 Львів, Україна,
тел.: (80 322) 239 47 17
e-mail okkostiv@gmail.com*

Досліджено фонетичні особливості бойківсько-наддністрянського діалектного суміжжя. Особливу увагу приділено проблемі взаємопроникнення діалектних рис, виявленню ознак статичності та динаміки. Дослідження проведено на матеріалах записів діалектного мовлення сіл Новий Кропивник та Рибник Дрогобицького району Львівської області. На межі бойківських і наддністрянських говірок існує зона вібрацій та відбувається тривалий процес, унаслідок якого відбувається поширення ареалів Наддністрянщини. Північна межа бойківських говірок зменшується під впливом наддністрянських діалектних ареалів

Ключові слова: лінгвогеографія, діасистема говірка, фонетична риса, діалектне суміжжя.

Постановка проблеми. Територія міждіалектного суміжжя належить до ареалів, які викликають особливе зацікавлення лінгвогеографів. Адже ареал міждіалектного контактування (змішаності, перехідності, вібрацій) свідчить про динамічність мови, активне взаємопроникнення діалектних рис сусідніх говірок. Найбільше зацікавлення викликає проблема діалектної стійкості та рухомості рис різних мовних рівнів.

Актуальність дослідження полягає у виявленні ступеня динамічності рис фонетичного рівня на території бойківсько-наддністрянського діалектного суміжжя, а також в окресленні північної межі Бойківщини. Матеріалами до статті слугували записи діалектного матеріалу, які зробили студенти II курсу філологічного факультету Львівського національного університету ім. І. Франка у с. Новий Кропивник та с. Рибник Дрогобицького району Львівської області в липні 2017 року. Саме ці населені пункти розташовані на території бойківсько-наддністрянського діалектного суміжжя, тобто північного кордону бойківського ареалу. Для діасистеми цих говірок характерна взаємодія рис, властивих бойківському та наддністрянському ареалам.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Деякі зауваги щодо території бойківсько-наддністрянського суміжжя. Діалектні межі Бойківщини у період XX-XXI століття визначали неоднаково, що ілюструє динамічні явища ареалу, взаємодію в системах межових говірок, бо досліджувана територія – ареал активної взаємодії, впливу наддністрянських діалектних рис на територію Бойківщини.

На карті І. Зілинського [9] найбільш наочно проілюстровано такі взаємовпливи: смуга перехідних говірок займає більшість території бойківських

говірок. На цьому наголошувала Л. Коць-Григорчук, аналізуючи діалектні проблеми бойківських говірок і стверджуючи, що діалектна Наддністрянщина окремими рисами поглинає Бойківщину: “Різниці в розташуванні на карті латеральних ізоглос створюють картину перехідності чи змішаності говірок на околицях говору, а смуга таких говірок в сумі займає біля половини його території” [17 : 104, 106].

Я. Рудницький дослідив територію бойківсько-наддністрянського діалектного суміжжя на основі фонетичної системи говірки села Стара Ропа Старосамбірського району, зробивши висновок про належність цієї діасистеми до перехідних говірок, а північну межу бойківських говірок окреслив на південь від с. Старої Ропи. [22 : 9-14]. За матеріалами II тому АУМ, говірка с. Стара Ропа на синхронному зрізі належить до території наддністрянських говірок.

Я. Пура, досліджуючи говірки західної частини Дрогобиччини, визначав ареал бойківських говірок (на основі фонетичні особливостей), у Підбузькому (південно-східна частина), Старосамбірському (південно-західна частина) і Стрілківському районах. Ізглоси цих та інших особливостей в основному збігаються, створюють тим самим досить виразну межу бойківського говору; вона проходить приблизно через такі пункти: Стара Сіль, Стрілбище, Велика Лінина, Тершів, Бусовисько, Лужок Горішній, Топільниця, Тур’я, Свидник, Ластівки, Кропивник Старий, Рибник, Довге [19 : 14-15]. Як свідчить АУМ, автор межу бойківських говірок зменшував, збільшуючи ареал поширення наддністрянського говору, хоча діасистеми сіл Новий Кропивник та Рибник відносив до ареалу бойківських говірок, беручи за основу типові фонетичні риси – відсутність переголосу, звуження вимови [ê], збереження *ы та *і, м’якість [р’] у суфіксі [ар’], зміна [н] на [й] у суфіксі [-н’к’].

М. Лесів, аналізуючи діалектну межу між наддністрянськими та бойківськими говірками (у напрямі на південний схід від м. Хирів), наводить думку К. Кисілевського: на південному заході наддністрянський діалект сусідує з бойківським говором на підгір’ї, через Небилів, на південь від Рожнітова, Лоп’янку, Велдіж, Кальну, Поляниці, вздовж східного берега ріки Сукіль, через Волоське Село коло Болехова, через Долголуку, Улично, Опаку, Підбуж, Блажів, на південь і захід від Дрогобича та Самбора в напрямі Хирова й Добромиля [10 : 19].

У дослідженні Ф. Жилка північна межа бойківських говірок, тобто зона бойківсько-наддністрянського діалектного суміжжя проходить по лінії: Хирів – на південь від Самбора – Трускавець – Болехів – Долина, а вздовж межі знаходиться і розрізнене пасмо різних інноваційних ізоглос, яке відокремлює наддністрянські говірки від бойківських, котрі зберігають давніші особливості [5 : 207]. Ще раніше, у 1958 році, Ф. Жилко так визначав ареал бойківських говірок: “Бойківські говірки знаходяться на північних узбіччях Карпат, на південь від умовної лінії, що проходить верхів’ям річки Дністер, трохи на південь від м. Самбора, приблизно через Борислав – Болехів до річки Лімниці на сході; західна межа проходить по річці Ославі (в Польщі); південна межа йде лінією Карпатського хребта” [4 : 125]. Тобто, умовні межі, незважаючи на відмінності в опорних точках, збігаються.

Д. Бандрівський, аналізуючи говірки Підбузького району Дрогобиччини, виділяє територію перехідних говірок, відзначаючи вплив наддністрянського ареалу на мовлення молодшого покоління [2].

І. Матвійс визначає межу між бойківськими та наддністрянськими говірками, використовуючи матеріали Атласу української мови: „Межа між наддністрянським і

бойківським говором проходить трохи на південь від лінії між містами: Доброміль – Старий Самбір – Борислав – Болехів – Надвірна” [18 : 75].

У вступі до АУМ зазначено: „Сучасні ізоглоси, які визначають традиційний ареал бойківського говору, істотно відрізняється від тих, що їх визначали дослідники у тридцять роки, хоч Бойківщина як етнографічна і мовна одиниця існує і сьогодні” [1 : 8]. Ця теза підтверджує динамічні риси в ареалі наддністрянсько-бойківського діалектного суміжжя, адже загальновідомо, що саме говірки Наддністрянщини є досить впливовими щодо бойківських говірок. Недаремно в сучасній лінгвогеографії більш доцільно вживати термін бойківські говірки. Поняття “говір” змагає до більшої однастайності, якої на сучасному синхронному етапі позбавлені бойківські говірки. Це зазначено також у працях Я. Закревської [6] та Л. Коць-Григорчук [17 : 105].

Л. Коць-Григорчук аналізуючи діалектні проблеми Бойківщини, відзначала, що явища і тенденції різних рис неоднаково реалізуються у діалектному просторі і визначила на території бойківського ареалу чотири групи говірок – західну, східну, центральну та верховинську. “На території Бойківщини по-різному виявляють ознаки змішаності, перехідності й самодостатності говірок та їх груп, але немає виразних меж єдиного бойківського говору, відсутнє єдине для бойківських говірок спільне ядро, яке могло б цей говір організувати в окрему діалектну структуру, хоч і не позбавлена діалектна Бойківщина на всій своїй площі власної динаміки мовотворення.” [17 : 109; 16 : 109]. Отже, серед говірок південно-західного наріччя саме бойківські говірки вирізняються найбільшою строкатістю, зумовленою впливом сусідніх ареалів – надсянських, закарпатських, лемківських та наддністрянських. Останні у плані впливів на різних мовних рівнях є найбільш агресивними.

Впливовість наддністрянських говірок пояснюється й тим, що саме Наддністрянщину можна вважати досить сильним мовотворчим ядром, а також потрібно наголосити на ролі наддністрянського говору у становленні та функціонуванні західноукраїнського варіанта літературної мови, що слугувало активним чинником для поширення наддністрянських діалектних рис на територію сусідніх говірок.

Мета статті полягає у виявленні фонетичних рис говірок сіл Новий Кропивник та с. Рибник Дрогобицького району Львівської області. Ці діасистеми належать до території наддністрянсько-бойківського суміжжя і вирізняються специфічними ознаками на різних мовних рівнях, які притаманні для структур сусідніх говорів.

Викладення основного матеріалу. Аналіз діалектних записів с. Новий Кропивник та с. Рибник Дрогобицького району Львівської області показує перевагу рис, характерних для наддністрянського говору. Бойківські діалектні ареали поширені переважно такі, які є продовженням наддністрянських діалектних конструкцій (переголос, відсутність подвоєнні в іменниках середнього роду, ствердіння кінцевих приголосних [д], [т], [ц], перехід [л] у [ў] та ін.). Можна стверджувати про подальше поширення наддністрянських ареалів та про приналежність даних діасистем до системи наддністрянських говірок (адже діалектні особливості, які притаманні для бойківських говірок, мовленню діалектоносіїв притаманні в невеликій кількості).

Діалектні риси різних мовних рівнів с. Рибник Дрогобицького району відображені на лінгвістичних картах II тому Атласу української мови. У 1959 році

науковці Дрогобицького педінституту (К. Яскевич, Д. Панчак, Я. Мусяла, Н. Флюнт, Я. Вічак, Ю. Піхоцький) та в 1964 році вчені Інституту суспільних наук у Львові (П. Приступа, Л. Григорчук) здійснили діалектологічну експедицію в с. Рибник. Окрім того П. Приступа, Л. Григорчук зібрали матеріал у населеному пункті, який знаходиться на північ від с. Рибник, – с. Залокоть (саме цей населений пункт вважають межовим між наддністрянськими та бойківськими говірками). Діалектні записи, які репрезентують ідіолект с. Рибник, представлено у збірнику текстів “Говори української мови” [3], матеріали до якого зібрав А. Залеський у 1963 році. Тексти збірника базуються на магнітофонних записах діалектного матеріалу, які опрацьовували співробітники Інституту мовознавства ім. О. Потебні, і отже, як представники іншого типу діалектного мовлення, могли уникнути певних неточностей у транскрибуванні.

Отже, аналізуючи діалектні риси різних мовних рівнів, ілюстративним матеріалом використовуватимемо сучасні діалектні записи та експедиційні дані 60 років ХХ століття. Це свідчатиме про елементи мовної динаміки, діалектні зміни, які відбулися в системі говірки за останні 50 - 60 років. Як зазначено вище, система бойківських говірок зазнає постійних впливів і змін унаслідок дії наддністрянських ареалів.

Аналіз діалектних текстів виявив особливості передусім на фонологічному рівні. Насамперед, однією з характерних рис є існування чи відсутність переголосу. Переголос, або перезвук, – перехід [а] (з *а, *є) після м'яких (чи колишніх м'яких) приголосних в [e], [i], [и]. [го'ворен'е], [ход'ит], [трийц'ит'], [пахуїєс'и], [запален'и], [учитис'и], [ш'ізду'с'ит'], [дев'ит'], [тис'ичу], [но'ч'інайєс'і], [два'найц'іт'], але [с'імде'с'ат'], [при'н'а'ус'а], [робиц':а], [в'є'єр'ату], [в'іс'імде'с'ат'], [назі'вайєс'а], [то'рзу'валис'а], [сход'ат'с'а], [в'єс'іл':а].

Карти №45–49 (автори Д. Бандрівський (№45), А. Залеський (№46–49) II тому АУМ засвідчують форми з відсутністю перезвуків в лексемах ‘пам’ять’, ‘ягня’, ‘сажа’, ‘душа’, ‘який’, ‘пояс’, тобто після м'якого [й] та шиплячих. Варто зазначити, що південно-західна ізоглоса, що відмежовує ареал переголосу, часто закінчується на території безпосередньої близькості до аналізованого населеного пункту. Лише у словоформі ‘дев’ять’ у мовленні діалектоносіїв говірки с. Рибник зафіксовано форму з переголосом – [д'є'ї'ит'] (карта №46 II тому АУМ). Як фіксують сучасні діалектні записи, форми з переголосом та його відсутністю трапляються в мовленні одного інформатора (часто це може бути представник не лише старшого, а й середнього покоління), що свідчить про лабільність, нестатичність діалектного явища.

Отже, локалізація латеральних частин наддністрянських діалектних просторових конструкцій вказує на поступовий вплив на бойківські ареали наддністрянського діалектного обширу. На цій території можемо виявити елементи мовної динаміки у тенденції до впливу ареалу переголосу [’а] в [’е] після м'яких приголосних, шиплячих та [й]. Позиційні обмеження, тобто існування переголосу після окремих приголосних, важливі для розуміння змін у структурі мови, адже вони сигналізують про неповний вияв діалектної риси, поступовий спад тенденції.

Про переголос на території говірок південно-західного наріччя зібрано значну кількість матеріалів та зроблено його системний опис [7 : 80-139; 23 : 17-18; 11 : 32-36]. Карти АУМ як синхронний опис явища дають змогу виявити

основні тенденції у функціонуванні перезвуку. А. Залеський [7 : 87], автор карт № 41-44, 46-48 про перезвук [а] > [е] після м'яких приголосних, у тому числі шиплячих та [й], не лише констатує наявність цієї риси на значній українській території, але й розглядає її з погляду функціонування в співвідношенні статичного та динамічного. Автор висловив гіпотезу про поступовий занепад перезвуку – поетапне витіснення структур з переголосом на території подільсько-наддністрянських та волинсько-наддністрянських говірок.

Отже, паралельне існування форм з переголосом та його відсутністю у говірках бойківсько-наддністрянського діалектного суміжжя свідчить про поступовий вплив наддністрянського ареалу з перезвуком на бойківські діалектні конструкції.

У мовленні діалектоносіїв с. Новий Кропивник та с. Рибник Дрогобицького району існує риса, характерна для бойківських говірок, – розрізнення давніх голосних *і та *ы [ро^{кы}], [гри^{бы}], [ро^ыбыли], [мы], [д'іалекты] Збереження в діалектному мовленні розрізнення давніх голосних *і та *ы трапляється рідко, тому цікавою форма з давнім голосним *ы в слові з із невідомою для інформатора семантикою – [д'іалекты]. Часто в мовленні діалектоносіїв спостерігаємо паралельні форми з наявністю чи відсутністю розрізнення, а також форми з [и]: [нас^{ки}], [гри^{би}], [ро^ыбыли]. Давній звук [і] у цих позиціях для діалектного мовлення вихідців с. Новий Кропивник та с. Рибник не характерний.

П том АУМ картографує це явище на спеціальних картах – “Рефлекси давніх і та ы після губних (наголошена позиція)” (№17), “[и] в префіксі ви-” (№18), “[и] в іменнику вим'я” (№19), “Сполучення [ки], [хи]” (№20), “Сполучення [ги]” (№21) “Рефлекси давніх і та ы (ненаголошена позиція)” (№22). Автор цих карт – Л. Григорчук. Загальний аналіз показує, що за матеріалами АУМ звуки [ы] та [і] поширені на території лемківських, закарпатських та південної частини бойківських говірок. Часткове існування форм з давнім [ы] у мовленні діалектоносіїв досліджуваної говірки можемо пояснити спорадичною збереженістю архаїчних фонетичних рис у зоні вібрацій.

Для діасистеми с. Новий Кропивник та с. Рибник характерним явищем є відсутність м'якості кінцевого приголосного [т] [д], [ц]: [ш^умит], [зау^йазу^йут], [пли^етут], [трета], [гри^лмит], [сто^йит], [н'іме^цц], [х^ллопец], [танц^уйут], [д^айут], [хочут], [очери^ед], [ставит], [роблат], [роз^пал'уйут], [Трускавец], але [ў^кінц'і], а також диспалаталізація у суфіксі –ськ: [при^лморск'ім], [с'іл'скоїі].

Кarti II тому АУМ фіксують це явище на морфологічних картах – поширення форм 3 особи однини теперішнього часу дієслів II дієвідміни на прикладі лексем ‘ходить’, ‘носить’, ‘просить’ (карта №; 240, автор Я. Закревська), ареал 3 особи множини теперішнього часу дієслів I та II дієвідміни на прикладі лексем ‘ходять’, ‘носять’, ‘печуть’, ‘дають’ (карта №242, автор Я. Закревська), кореляцію твердості / м'якості приголосних фонем /т/, /ц/, /р/ подано на карті №74 (автор Я. Закревська). Щодо дієслівних форм, то і карти АУМ, і сучасні діалектні записи показують поширення на значному ареалі, куди входять і аналізовані говірки, форм із твердим кінцевим приголосним [т]. Твердість [т] у дієслівних формах 3 особи однини та множини теперішнього часу зафіксовано на території бойківських, наддністрянських, надсянських, гуцульських, подільських та частково покутсько-буковинських говірок (карти №240, 242).

Фонетична карта №74 “Кореляція твердості / м’якості приголосних фонем” (автор Я. Закревська) зону досліджуваної говірки подає як територію, для якої характерне розрізнення опозиції твердості / м’якості приголосних [т], [ц], [р]., тобто ствердіння приголосних відсутне. Найближчою до території досліджуваної говірки є межава ізоглоса ареалу твердості [ц] у формах із суфіксом *-ець*: [х^ло^пец], що охоплює значну частину говірок південно-західного наріччя. Це підтверджує карта №98 “[ц’] / [ц]” (автор Ф. Жилко), де ареал ствердіння приголосного [ц] у слова [х^ло^пец], [уд^до^вец], [ж^нец] поширюється і на територію північно-східної Бойківщини, щоправда на території аналізованих говірок це явище на карті не зафіксовано. Сучасні дані збільшують цей ареал, окрім того у мовленні діалектоносіїв зафіксовано також ствердіння кінцевого приголосного [д] – [оч^ри^д].

У мовленні носіїв аналізованої говірки репрезентовано рису, яка не відображена в АУМ на окремій карті – часткове обниження наголошених голосних переднього ряду [руч^ки^е], [ко^си^еу], [зр^дби^ти], [зби^рали], [скри^пка], [покр^дти^ти], [ба^тки^е], [р^дди^ну], але [нас^ки], [ста^рий]. Обнижену вимову наголошеного [и] зафіксовано також у діалектних текстах збірника “Говори української мови”: [си^ена], [ку^ри^лас^а], [ти^ефус], але [при^ду], [ви^ду], [ли^ши^у] [3 : 237-238].

Методи лінгвістичної географії дозволили описати та картографувати вияви цієї риси. У результаті накладання позиційних виявів обниження наголошених голосних переднього ряду, зокрема [и], було сформульовано лінгвістичні характеристики ядра цього явища: послідовне обниження артикуляції [и] після задньоязикових [к], [х] та фарингального [г] – ¹г[’]енути, ж[’]ін^к’и^е; передньоязикових [т], [д], [с], [з] – хо^ди^ти, си^евий; шиплячих [ж], [ч], [ш] – при^чи^ена, ши^ети; губних [б], [п], [в], [м] – ро^вби^ли, ви^д’и^ти, ку^пи^ти, ме^кати; сонорних [л], [р], [н] – ку^лес[’], ста^рей, ви^лекий, гра^не^ц’і, кре^вати^е. Відповідно до визначених ознак на території, охопленій другим томом АУМ, виявлено два ядра обниження наголошених голосних переднього ряду (у волинському та східнокарпатському регіонах), що мають свою специфіку та особливості функціонування. Основною ознакою названих епіцентрів обниження є повна нейтралізація фонемної опозиції, насамперед /и/ ~ /е/, у результаті чого модифікується система наголошеного вокалізму. Нижчу частотність має зміна /е/ в /а/, яка відбувається лише на субфонемному рівні (в східнокарпатських говірках). Наголошений голосний [і] різного походження в ядрі обниження також змінює артикуляцію, а в системі вокалізму гуцульських говірок набуває вже статусу фонемі /и/. Периферію діалектної конструкції обниження характеризує вживання паралельних структур з наявністю та відсутністю риси, а також залежність змін в артикуляції голосних від консонантного оточення (наддністрянські, східна частина бойківських, подільські, буковинські говірки) [12 : 390-398; 15 : 54-60].

Говірки населених пунктів Новий Кропивник та Рибник не належать до ареалу обниження наголошених голосних переднього ряду, а наявність цих рис у мовленні діалектоносіїв говірки свідчить про експансію наддністрянських ареалів, які є зоною відносно сильного обниження.

Мовленню інформаторів з досліджуваних населених пунктів характерна інноваційна діалектна риса – дорсально-палатальна вимова приголосних [с’], [з’], [ц’]: [с’ім], [ґс’о], [в’іс’ім], [с’іно], [ц’’вітка], [в’іс’’міде^с’ам], [зв’ір],

[¹вос'мий], [¹су'с'їди], [¹близ'ко], [¹дес'], [¹колис'], [¹чогос'], [¹с'в'їжа]. Ці зміни консонантів у минулому не притаманні бойківським говіркам, але на синхронному зрізі завдяки агресивному впливу наддністрянських говірок, а також особливостями західноукраїнського варіанта літературної мови (кінець XIX – початок XX століття) ця особливість поширилась на значну частину території Бойківщини.

Ідіолект представників с. Новий Кропивник та с. Рибник Дрогобицького району репрезентує діалектна риса – часткова акомодация наголошеного голосного [а] до [о] [¹ка'за^оу], [¹да'ва^оу], [¹нок'за^оу], [¹викона^оу], [¹сто'їа^оу]. Карта №50 II тому АУМ “Наголошений [а] перед ʹ (‘дав’, ‘записав’, ‘гавкати’)” фіксує ареал акомодации голосного [а] до [о] перед [ʹ] на території центральної Наддністрянщини, частково північно-східної частини бойківського ареалу. Тобто для більшості території бойківських говірок, за матеріалами лінгвістичних карт, ця риса не характерна. Проте часткову акомодацию голосного [а] до [о], за матеріалами сучасних записів, зафіксовано і на території Дрогобицького району Львівської області. Це може свідчити про розширення меж цієї риси, периферійними ареалами можна вважати мовлення с. Новий Кропивник та с. Рибник Дрогобицького району.

Для мовлення діалектносїїв аналізованих населених населених пунктів характерне часткове ‘укання’, тобто наближена вимова [о] до [у] в різних позиціях: [¹мо'ло'да], [¹до'ж'їу], [¹во'доу], [¹то'р'гу'валис'а], [¹ко'л'аду'вати]. У результаті ‘укання’ поле розсіювання фонем /о/ сягає поля фонем /у/, внаслідок чого відбувається нейтралізація фонемної опозиції – [о...оʷ...у^о...у]: [¹кули^е ʹхати^е], [¹му'роз^с]. На карті № 55 (автор Л. Григорчук) II тому АУМ “Опозиція /о/ ~ /у/ в ненаголошених складах” показано динаміку розвитку неасимілятивного ‘укання’ в українському діалектному просторі (удосконалений варіант карт про нейтралізацію фонемних опозицій /о/ ~ /у/, а також /е/ ~ /и/ вміщено в монографії Л. Коць-Григорчук „Лінгвістично-географічне дослідження українського діалектного простору” 17 : 80, 83)].

За допомогою кольорів, штрихувань різного напрямку та кольору на карту нанесено ядро явища (говірки Надсянщини, західної частини наддністрянських, а також острівні ареали на території волинських говірок) та периферію цієї діалектної конструкції. Про те, що на окресленій території міститься ядро ‘укання’, свідчить те, що нейтралізація фонологічної опозиції /о/ ~ /у/ здійснюється в усіх позиціях, у тому числі в кінцевому відкритому ненаголошеному складі слова – [¹тату] ‘наз. одн. ім. ‘тато’, [¹скору] ‘швидко’, [¹лу'ша] ‘лоша’, [¹су'лоткий] ‘солодкий’, [¹доктура] ‘лікаря’, [¹бат'ку] ‘наз. одн. ім. батько’. У напрямку на схід сила тенденції слабшає: частішають випадки неповної нейтралізації, вияви якої [оʷ], [у^о], та позиційно обмеженої нейтралізації, отже, нейтралізації /о/ ~ /у/ в усіх позиціях, окрім кінцевих відкритих складів, у безпосередньо переднаголошених (перед складами з наголошеними [а], [о]) і післянаголошених складах – [¹лу'ша], [¹воруз^х], [¹му'роз^с], перед складами з наголошеними [а], [о] – [¹лу'ша], [¹бжу'ла] ‘бджола’, перед складами з наголошеним [о] – [¹су'лоткий], [¹му'роз^с], або лише в окремих словах [¹нашуйі] ‘нашої’. Це периферія діалектної риси. Дані карти не подають ‘укання’

на території аналізованої говірки. Проте, якщо враховувати близькість території (периферії та ядра) ‘укання’, можна стверджувати збільшення ареалу риси, адже діалектне мовлення носіїв говірок с. Новий Кропивник та с. Рибник фіксує ‘укання’ в усіх позиціях, окрім кінцевих відкритих складів.

У говірці с. Новий Кропивник та с. Рибник Дрогобицького району зафіксовано архаїчну фонетичну рису – збереження м’якості шиплячих приголосних, зокрема [ч’]: [в^ч’ер’ати], [шч’е], [хрич’еў], [шч’ей], але [з^начит], [чит^вертій]. Ареал поширення м’якого консонанта [ч’], репрезентований словесними формами ‘гончар’, ‘кричав’, ‘стирчати’, на карті II тому АУМ (№ 113 – “[ч] / [ч’]”, автор Я. Закревська) збігається з територією переголосу, оскільки фіксує у поданих лексемах не лише м’якість [ч’], а перезвук [а] до [е], [и]: [гон^ч’ер], [кри^ч’еў], [стир^ч’ети]. Тому, як свідчить АУМ, можемо вважати часткове поширення у мовленні діалектоносіїв аналізованих говірок збереження м’якості шиплячих зв’язком поширення ареалу переголосу.

Парокситонічний наголос різних частин мови: [п^о’махаў], [б^еру] ‘брати’, [до^о’жиўу], [ро^дилас’а], [в’інки] // [в’ін’ки], [при^е’несемо], [Т^рускавец’], [мо^го]. Як відомо, ядро явища повної парокситонези, за свідченням карти №134 (автор Л. Григорчук) II тому АУМ, знаходиться на території лемківських говірок. Саме на цій території існує парокситонеза у коренях слів – [го^лоси], [мо^роз]. У більшості говірок південно-західного наріччя трапляється наголошування займенникових та дієслівних форм – [мо^го], [т^вого], [п^рошу], [б^уду]. Ареал досліджуваних говірок потрапляє в зону дії парокситонези в окремих словах: [ко^ч’ерга], [ко^ц’уба] та [т^руна] (карта №134). Збереження діалектної риси на території с. Новий Кропивник та с. Рибник Дрогобицького району свідчить про стійкість цієї фонетичної особливості. Окрім цієї риси, у мовленні діалектоносіїв засвідчено інші типово бойківські риси, серед яких збереження рефлексів *ў [ч^е’нок].

Потрібно зауважити, що такі характерні українські діалектні риси, як обниження наголошених голосних переднього ряду, асиміляція дзвінких приголосних за глухістю – [хл’ін], [л^и’шка], парокситонічний наголос дієслівних форм та займенників – [бу^ла], [мо^го], [т^вого] в мовленні вихідців з території їх поширення не тільки не зникають, а, навпаки, входять і в літературну мову вихідців з цієї території [14 : 165].

Висновки. Мовлення діалектоносіїв с. Новий Кропивник та с. Рибник Дрогобицького району свідчить про поширення території наддністрянських говірок. Адже типово наддністрянські риси (переголос, відсутність подвоєння в іменниках середнього роду, ствердіння кінцевих приголосних [д], [т], [ц], перехід [л] у [ў], протетичний приголосний [в], [й] [в^орати], [й^едно], обниження наголошених голосних переднього ряду, дорсально-палатальна вимова приголосних) поширені на території досліджуваного ареалу і, як свідчать діалектні записи, зберігають тенденцію до впливу на територію сусідніх говорів. Тобто на межі бойківських та наддністрянських говірок існує зона вібрацій та відбувається тривалий процес, унаслідок якого Наддністрянщина значною мірою поглинає Бойківщину з півночі окремими діалектними рисами [16 : 119-129; 20 : 102-115, 13 : 87]. Північна межа бойківських говірок зменшується під впливом наддністрянських діалектних ареалів.

Перспективи використання результатів дослідження вбачаємо в

зіставленні статичних і динамічних бойківських та наддністрянських діалектних особливостей різних мовних рівнів, що дозволить з'ясувати основні тенденції впливу наддністрянських говірок на бойківські ареали.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Атлас української мови: В 3 т. – Київ: Наукова думка, 1988. – Т. II: Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. – 520 с.
2. *Бандрівський Д.* Говірки Підбузького району Дрогобицької області / Д. Бандрівський. – Київ, Вид-во АН УРСР, 1960. – 104 с..
3. Говори української мови. Збірник текстів. – Київ : Наукова думка, 1977. – 589 с.
4. *Жилко Ф. Т.* Говори української мови. – Київ : Радянська школа / Ф.Т. Жилко. 1958. – 172 с.
5. *Жилко Ф. Т.* Нариси у української діалектології. посіб. для вузів / Ф. Т. Жилко. – Київ: Рад. шк., 1966. – 307 с.
6. *Закревська Я.* “Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті / Я. Закревська.. – Київ, 1976. – 162 с.
7. *Залеський А. М.* Вокалізм південно-західних говорів української мови / А. Залеський. – Київ: Наукова думка, 1973. – 155 с.
8. *Зілинський І.* Границі бойківського говору (з картою) / І. Зілинський // Літопис Бойківщини. Ч. 10. – Самбір, 1938. – С. 75–87.
9. *Зілинський І.* Карта українських говорів з поясненнями / І. Зілинський // Праці Українського Наукового Інституту. – Серія Філологічна. – Варшава, 1933. – Кн. 3., Т. XIV. – 20 с. (окрема відбитка).
10. *Кисілевський К.* Мовні особливості наддністрянського гнізда / К. Кисілевський // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. – Т. CLIX. – Збірник на пошану Зенона Кузеля. Нью Йорк – Париж, 1962. – С. 285–286
11. *Кобилянський Б.* Питання зміни а - е у східнокарпатських говорах української мови / Б. Кобилянський // Ювілейна наукова сесія, присвячена 300-річчю Львівського державного університету ім. І. Франка. Тези доповідей секції філології, журналістики та педагогіки. – Львів: Видавничий центр ЛДУ, 1961. – С. 32–36
12. *Костів О.* Дистрибуція обниження голосних у південно-західних говорах / О. Костів // Українська історична та діалектна лексика: Збірник наукових праць. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2003. – Вип. 4. – С. 390–398.
13. *Костів О.* Проблеми лінгвогеографії в концепції Лідії Коць-Григорчук / О. Костів // “У координатах мови”: Збірник наукових праць на пошану професора Лідії Коць-Григорчук. – Львів: Паіс, 2016. – С. 74–91.
14. *Костів О.* Сучасне діалектне мовлення з погляду динаміки / О. Костів // Вісник Львівського національного університету. Серія філологічна. – Львів: Львівський національний ун-т. – Вип. 63. – 2016. – С. 164–171ю
15. *Костів О.* Ядро та периферія ареалу обниження наголошеного голосного [e] в говірках південно-західного наріччя / О. Костів // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів: Львівський національний ун-т, 2003. – Вип. 30. – С. 54–60.

16. *Коць-Григорчук Л.* Діалектні проблеми Бойківщини / Л. Коць-Григорчук // Український діалектологічний збірник. – Київ: Довіра, 1993. – Кн. 3. – С. 119–131.

17. *Коць-Григорчук Л. М.* Лінгвістично-географічне дослідження українського діалектного простору / Л. М. Коць-Григорчук // Наукове товариство ім. Шевченка в Америці. Філологічна секція. Мовознавча секція. – Нью-Йорк – Львів: Вид-во НТШ, 2002. – 267 с.

18. *Матвіяс І. Г.* Українська мова і її говори / І. Матвіяс. – Київ : Наукова думка, 1990. – 168 с.

19. *Пура Я. О.* Говори Західної Дрогобиччини. Ч.1. / Я. Пура. – Львів: ЛДП, 1958. – 85 с.

20. *Рабій-Карпинська С.* Бойківські говірки : зб. статей / Софія Рабій-Карпинська / [ред. М. Лесів; підгот. до друку В. Пилипович]. – Перемишль, 2011. – 189 с.

21. *Рудницький Я. Б.* Важливіші ізофони на півночі центральної Бойківщини (з мапкою) / Я. Б. Рудницький // Літопис Бойківщини. – Самбір, 1938. – Ч.10. – С. 93-99.

22. *Рудницький Я.* До бойківсько-наддністрянської мовної межі / Я. Б. Рудницький // Літопис Бойківщини. – Самбір, 1935. – Ч. 6. – С. 9–14.

23. *Шило Г. Ф.* Явище переходу “е” в “а” / Г. Ф. Шило // Доповіді та повідомлення Львівського педагогічного інституту. Серія філологічна. – Львів: Вид-во ЛДУ. – 1956. – Вип. II. – С. 17–18.

REFERENCES

1. Atlas ukraïnskoi movy: V 3 t. – Kyiv: Naukova dumka, 1988. – T. II: Volyn, Naddnistrianshchyna, Zakarpattia i sumizhni zemli. – 520 s.

2. *Bandrivskiyi D.* Novirky Pidbuzkoho raionu Drohobytsoi oblasti / D. Bandrivskiyi. – Kyiv, Vyd-vo AN URSSR, 1960. – 104 s..

3. *Hovory ukraïnskoi movy.* Zbirnyk tekstiv. – Kyiv : Naukova dumka, 1977. – 589 s.

4. *Zhylko F. T.* Hovory ukraïnskoi movy. – Kyiv : Radianska shkola / F.T. Zhylko. 1958. – 172 s.

5. *Zhylko F. T.* Narysy u ukraïnskoi dialektolohii. posib. dlia vuziv / F. T. Zhylko. – Kyiv: Rad. shk, 1966. – 307 s.

6. *Zakrevska Ya.* “Narysy z dialektnoho slovotvoru v arealnomu aspektiv. / Ya. Zakrevska.. – Kyiv, 1976. – 162 s.

7. *Zaleskyi A. M.* Vokalizm pivdenno-zakhidnykh hovoriv ukraïnskoi movy / A. Zaleskyi. – Kyiv: Naukova dumka, 1973. – 155 s.

8. *Zilynskyi I.* Hranytsi boïkivskoho hovoru (z kartoiu) / I. Zilynskyi // Litopys Boïkivshchyny. Ch. 10. – Sambir, 1938. – S. 75–87.

9. *Zilynskyi I.* Karta ukraïnskykh hovoriv z poïasnenniamy / I. Zilynskyi // Pratsi Ukraïnskoho Naukovoho Instytutu. – Seriiia Filolohichna. – Varshava, 1933. – Kn. 3., T. XIV. – 20 s. (okrema vidbytko).

10. *Kysilevskiyi K.* Movni osoblyvosti naddnistrianskoho hnizda / K. Kysilevskiyi // Zapysky Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka. – T. SLIKh. – Zbirnyk na poshanu Zenona Kuzeli. Niu York – Paryzh, 1962. – S. 285–286.

11. *Kobylianskyi B.* Pytannia zminy a - e u skhidnokarpatskykh hovorakh ukrainskoi movy / B. Kobylianskyi // Yuvileina naukova sesiia, prysviachena 300-richchiu Lvivskoho derzhavnoho universytetu im. I. Franka. Tezy dopovidei sektsii filolohii, zhurnalistyky ta pedahohiky. – Lviv: Vydavnychiy tsentr LDU, 1961. – S. 32–36
12. *Kostiv O.* Dystrybutsiia obnyzhennia holosnykh u pivdenno-zakhidnykh hovorakh / O. Kostiv // Ukrainska istorychna ta dialektna leksyka: Zbirnyk naukovykh prats. – Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NANU, 2003. – Vyp. 4. – S. 390–398.
13. *Kostiv O.* Problemy linhvoheohrafii v kontseptsii Lidii Kots-Hryhorchuk / O. Kostiv // “U koordynatakh movy”: Zbirnyk naukovykh prats na poshanu profesora Lidii Kots-Hryhorchuk. – Lviv: Pais, 2016. – S. 74–91
14. *Kostiv O.* Suchasne dialektne movlennia z pohliadu dynamiky / O. Kostiv // Visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia filolohichna. – Lviv: Lvivskyi natsionalnyi un-t. – Vyp. 63. – 2016. – S. 164–171
15. *Kostiv O.* Yadro ta peryferiia arealu obnyzhennia naholoshenoho holosnoho /e/ v hovirkakh pivdenno-zakhidnoho narichchia / O. Kostiv // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filolohichna. – Lviv: Lvivskyi natsionalnyi un-t, 2003. – Vyp. 30. – S. 54-60
16. *Kots-Hryhorchuk L.* Dialektni problemy Boikivshchyny / L. Kots-Hryhorchuk // Ukrainskyi dialektolohichnyi zbirnyk. – K.: Dovira, 1993. – Kn. 3. – S. 119–131.
17. *Kots-Hryhorchuk L. M.* Linhvistychno-heohrafichne doslidzhennia ukrainskoho dialektnoho prostoru / L. M. Kots-Hryhorchuk // Naukove tovarystvo im. Shevchenka v Amerytsi. Filolohichna sektsiia. Movoznavcha sektsiia. – Niu-York – Lviv: Vyd-vo NTSh, 2002. – 267 s.
18. *Matviias I. H.* Ukrainska mova i yii hovory / I. Matviias. – Kyiv : Naukova dumka, 1990. – 168 s.
19. *Pura Ya.* Hovory Zakhidnoi Drohobychchyny. Ch.1. / Ya. Pura. – Lviv: LDPI, 1958. – 85 s.
20. *Rabii-Karpynska S.* Boikivski hovirky : zb. statei / Sofiia Rabii-Karpynska / [red. M. Lesiv; pidhot. do druku V. Pylypovych]. – Peremyshl, 2011. – 189 s.
21. *Rudnytskyi Ya. B.* Vazhlyvishi izofony na pivnochi tsentralnoi Boikivshchyny (z mapkoiiu) / Ya. B. Rudnytskyi // Litopys Boikivshchyny. – Sambir, 1938. Ch.10. – S. 93–99.
22. *Rudnytskyi Ya.* Do boikivsko-naddnistrianskoi movnoi mezhi / Ya. B. Rudnytskyi // Litopys Boikivshchyny. – Sambir, 1935. – Ch. 6. – S. 9–14.
23. *Shylo H. F.* Yavyshche perekhodu “e” v “a” / H. F. Shylo // Dopovidi ta povidomlennia Lvivskoho pedahohichnoho instytutu. Seriiia filolohichna. – Lviv: Vyd-vo LDU. – 1956. – Vyp. II. – S. 17–18.

Стаття надійшла до редколегії 30. 04. 2018

доопрацьована 30. 06. 2018

прийнята до друку 15. 08. 2018

BOYKO AND UPPER DNIESTRIAN DIALECTAL BOUNDARY (PHONETIC PECULIARITIES)

Oksana Kostiv

*Ivan Franko National University of Lviv,
Ivan Kovalyk department of Ukrainian language,
Universytets'ka 1/234, 79001, str., Lviv, Ukraine
tel.: (0 322) 239 47 17
e-mail okkostiv@gmail.com*

Areal of interdialectal contacts (mixing, transfer, vibrations) illustrates dynamics of the language, active mutual penetration of dialectal features of neighbouring subdialects. Of utmost interest is the problem of dialectal stability and movement of features at different language layers. Topicality of the research lies in identification of the degree of phonetic features dynamics in the territory of Boyko and Upper Dniestrian dialectal boundary and marking the northern boundary of Boykivshchyna (Boyko region). Records of dialectal materials made by the 2-year students of the Philology Department of the Lviv Ivan Franko National University in the village Novyi Kropyvnyk and Rybnyk in Drohobych district of Lviv region in July 2017 served as the materials of the research. These particular settlements are situated in the territory of Boyko and Upper Dniestrian boundary, i.e. northern boundary of Boyko areal. The influence of Upper Dniestrian subdialects can be explained by the fact that it is Upper Dniestrian region that can be considered a powerful language-shaping area. Also it is necessary to stress the role of Upper Dniestrian subdialect in establishment and functioning of Western Ukrainian variant of literary language which was an important factor for spreading of Upper Dniestrian dialectal features to the territories of neighbouring subdialects.

Analysis of dialectal features of Novyi Kropyvnyk and Rybnyk features in Drohobych district of Lviv region shows dominance of features peculiar for Upper Dniestrian subdialect. Mainly those Boyko dialectal areals are spread that show continuation of Upper Dniestrian dialectal construction (pereholos (transition from [a] to [e] after palatal consonants), absence of doubling in neutral nouns, dorsal and palatal pronunciation of consonants, lowering of front vowels under stress, hardening of consonants at the end of the word [л], [т], [ц], transfer of [л] in [љ] etc.). Typical Boyko features are fixed less frequently – differentiation of ancient vowels *i and *ы, paroxitonesis of root morphemes, partial preservation of soft fricatives. One can talk about further spread of Upper Dniestrian areals and belonging of these diasystems to the system of Upper Dniestrian subdialect. It means that on the boundary of Boyko and Upper Dniestrian subdialects there is a vibration zone and there is a long-lasting process which results in Upper Dniestrian region taking over Boykivshchyna from the north with separate dialectal features.

Key words: linguogeography, subdialect, diasystem, phonetic features, vibration zone, dialectal boundary.